

DEMOGRAFSKA ANALIZA MESTNE OBČINE VELENJE: »MLADO MESTO« VELENJE

Peter Repolusk

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika
peter.repolusk@zrc-sazu.si, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1417-5365>

DOI: https://doi.org/10.3986/9789610502623_17

UDK: 911.3:314.1(497.4Velenje)

IZVLEČEK

Demografska analiza Mestne občine Velenje: »mlado mesto« Velenje

Občina Velenje je po letu 1950 doživela burne demografske spremembe. To je bilo tesno povezano z lokalnim razvojem gospodarstva – rudarstva, energetike in industrije, kasneje tudi storitvenih dejavnosti. Mesto Velenje je postalo gravitacijsko središče širšega območja. V mestu živi tri četrtine prebivalstva občine. Zaradi gospodarske rasti je občina postala območje priseljevanja. Večina priseljencev se je naselila v mestu Velenje. Do leta 1970 so priseljenci prihajali z drugih območij Slovenije, med leti 1970 in 1990 pa se je zelo okrepiło priseljevanje iz drugih republik nekdanje Jugoslavije. Posledici priseljevanja sta bili visok delež mladega prebivalstva in spremembe v etnični sestavi občine. Po letu 1990 so se demografski trendi spremenili. Števílo prebivalcev je pričelo upadati. Vse bolj izrazito je tudi odseljevanje mladih. Rezultati demografske projekcije kažejo, da bi občina v naslednjih dvajsetih letih lahko izgubila do 15 % prebivalcev.

KLJUČNE BESEDE/

Mestna občina Velenje, demografske spremembe, mednarodne selitve, etnična sestava, demografske projekcije

ABSTRACT

Demographic analysis of the Municipality of Velenje: the »young town« of Velenje

After 1950, the municipality of Velenje experienced dramatic demographic changes. This was closely linked to the local development of the economy - mining, energy and industry, and later service activities. Velenje became the center of gravity of the wider area. Three-quarters of the municipality's population lives in the city. Due to economic growth, the municipality has become an immigration area. Most of the immigrants settled in Velenje. Until 1970, immigrants came from other parts of Slovenia. Immigration from other republics of the former Yugoslavia increased significantly between 1970 and 1990. The consequence of immigration was a high proportion of the young population and changes in the ethnic composition of the municipality. Since 1990 demographic trends have changed. The population began to decline. The emigration of young people is also increasingly prominent. Demographic projections show that the municipality would lose up to 15% of its population in the next twenty years.

KEY WORDS

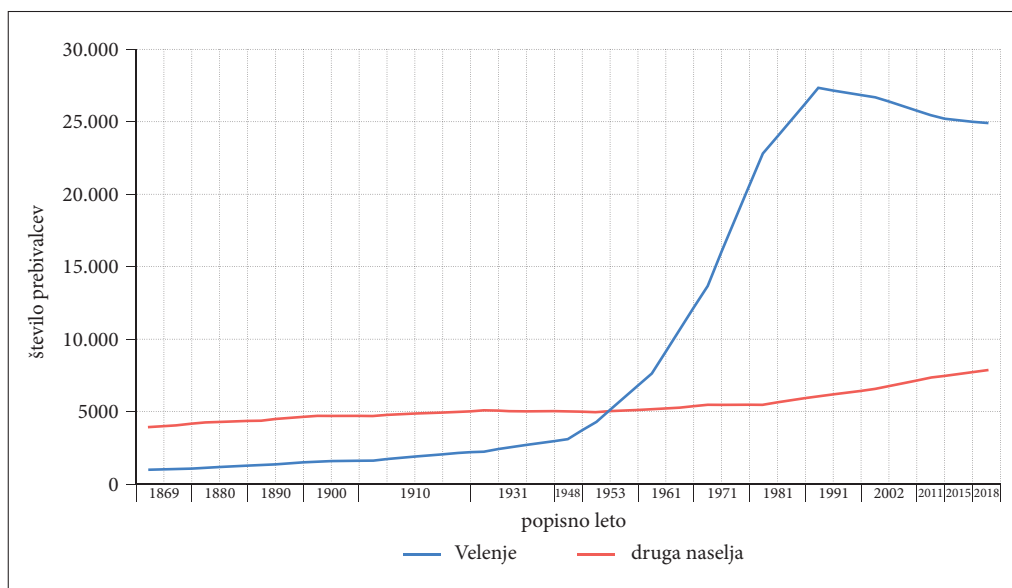
Municipality Velenje, demographic change, international migration, ethnic composition, demographic projections

1 Uvod

Območje Mestne občine Velenje sodi med tiste dele Slovenije, ki so po drugi svetovni vojni doživeli najbolj buren demografski razvoj. Le-ta je bil tesno povezan z lokalnim razvojem gospodarstva – rudarstva, energetike in industrije, kasneje tudi storitvenih dejavnosti z rastočo centralno funkcijo občinskega središča Velenje. Tako družbenogospodarski kot demografski razvoj občine je potrebno razumeti v širšem geografskem kontekstu Šaleške doline in sosednjih občin savinjske in koroške statistične regije. Velenje skupaj s sosednjo občino Šoštanj tvori poselitveni in gospodarski kontinuum. Skupaj s Šmartnim ob Paki sta do leta 1994 tvorili »veliko« občino Velenje, ki je nastala leta 1963, istega leta je Velenje postalo lokalno upravno središče, pred tem je imel to vlogo sosednji Šoštanj. Demografski razvoj območja so krojila predvsem zelo močna priseljevanja prebivalstva, časovno ga lahko razdelimo na obdobje pred drugo svetovno vojno, obdobje po vojni do leta 1991 in na desetletja po tem. V prispevku se prostorsko omejujemo na prikaz demografskih značilnosti Mestne občine Velenje (v nadaljevanju MO Velenje). To v veliki meri pomeni predvsem demografski in urbani razvoj mesta Velenje samega, kjer navkljub sodobnejšim težnjam suburbanizacije še vedno živi 76 % prebivalstva občine.

2 Demografski razvoj do leta 1991

Sodobni popisi prebivalstva v Sloveniji se prično z avstrijskim popisom leta 1869. V pregled prebivalstvenih sprememb vključujemo obdobje 1869 do 2018. Prebivalstvo občine je do prvih let po drugi svetovni vojni naraščalo postopoma, s podobno dinamiko kot drugeje v Sloveniji in pretežno kot posledica naravne rasti (preglednica 1). Priseljevanje, od začetka predvsem iz drugih slovenskih občin, se je okrepilo v petdesetih letih 20. stoletja. Skoraj celotna rast, ki se je nadaljevala do leta 1991, je bila zgoščena v naselju Velenje (slika 1). Do takrat je v naselju Velenje živelo manj kot polovica občinskega prebivalstva, leta 1991 pa se je delež povzpел na slabih 82 % (preglednica 2). Mesto je prebivalstveno najhitreje naraščalo v šestdesetih

Slika 1: Rast števila prebivalcev naselja Velenje in drugih naselij občine po popisnih letih (vir: Savnik in sodelavci 1968–1980; Popisi prebivalstva ... 1971, 1981, 1991, 2002, 2011, 2015, 2018; SiStat 2019).

Preglednica 1: Število prebivalcev naselij MO Velenje po popisih prebivalcev (vir: Savnik in sodelavci 1968–1980; Popisi prebivalstva 1971, 1981, 1991, 2002; SURS 2011, 2015, 2018; SiStat 2019).

	1869	1880	1890	1900	1910	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	2015	2018
Arnače	150	154	164	175	157	173	197	198	204	226	246	220	252	286	289	309
Bevče	148	155	186	204	219	226	212	211	234	222	195	206	216	322	342	393
Črnova	188	186	199	177	182	192	182	185	206	208	247	312	318	374	391	418
Hrastovec*	81	76	95	135	163	170	246	165	238	214	247	277	289	352	347	360
Janškovo selo	157	128	120	116	115	111	115	119	114	132	128	136	158	160	175	181
Kavče	117	129	118	121	125	157	174	167	204	249	295	438	447	489	499	517
Laze	238	244	223	239	258	295	297	299	306	331	339	364	422	410	419	416
Lipje	192	205	182	205	211	206	227	217	229	279	286	312	331	403	419	425
Lopatnik	43	58	52	59	53	60	81	66	56	54	46	42	36	35	48	58
Lopatnik pri Velenju	72	85	66	89	69	92	98	82	57	80	70	57	67	79	70	70
Ložnica	103	106	110	124	123	107	124	122	88	82	111	118	164	196	186	191
Paka pri Velenju	246	289	285	336	319	354	395	489	506	520	338	347	398	447	442	446
Paški Kozjak	138	109	124	133	138	125	130	113	144	157	146	143	225	234	253	263
Pirešica	136	125	119	112	107	107	117	122	133	114	120	145	150	150	149	145
Plešivec	378	402	445	473	435	434	439	438	405	386	356	357	357	424	417	416
Podgorje	124	137	156	159	187	148	122	111	134	143	163	153	158	164	178	173
Podkraj pri Velenju	192	227	245	232	254	374	343	332	367	451	473	578	626	764	890	965
Prelska	216	234	195	201	215	220	208	201	202	234	225	222	250	260	239	240
Silova	136	155	172	178	180	177	173	171	156	154	169	170	172	191	189	192
Šenbric*	100	100	120	120	100	100	120	120	120	120	120	132	134	158	169	161
Škale	433	530	560	675	721	839	680	723	680	724	716	800	843	883	869	874
Škalske Cirkovce	125	141	164	178	145	166	146	140	152	141	138	140	155	155	178	169
Šmartinske Cirkovce*	99	125	147	148	132	113	92	73	90	81	74	63	60	76	87	82
Velenje	964	1.137	1.322	1.561	1.661	2.297	3.098	4.236	7.631	13.654	22.778	27.337	26.742	25.456	25.122	24.939
Vinska Gora	125	138	141	147	137	138	116	125	140	157	228	359	361	368	384	399
SKUPAJ	4.901	5.375	5.710	6.297	6.406	7.381	8.132	9.225	12.796	19.113	28.254	33.428	33.331	32.836	32.751	32.802

* ekstrapolirane vrednosti

in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, od leta 1961 do 1981 se je skoraj potrojilo. Med leti 1981 in 1991 se je povečalo za dodatnih 20 %, po letu 1991 pa prebivalstvo izgublja vse do leta 2018.

Demografska rast mesta je bila posledica hitre rasti števila delovnih mest v industriji in rudarstvu, Velenje je postalo in ostalo do danes eno od slovenskih mest z najizrazitejšo sekundarno gospodarsko usmerjenostjo (Bole 2008). Naselje Velenje se je povečevalo tudi administrativno, mestu so bila priključena celotna naselja ali posamezni deli naselij. Današnji prostorski obseg je doseglo leta 1979, ko so bila v Velenja v celoti vključena naselja Pesje, Preloge in Šalek ter deli naselij Bevče, Paka pri Velenju, Škale, Podkraj pri Velenju in Konovo (Pojasnila o teritorialnih spremembah ... 2014). V preglednicah je ta prostorska sprememba upoštevana tudi pri starejših popisnih podatkih.

Ostala naselja občine so vse do leta 1981 po številu prebivalstva stagnirala ali naraščala zelo počasi. Med leti 1953 in 1981 so se skupaj povečala samo za 10 % ali 487 prebivalcev. Izjema so bila naselja Kavče, Ložnica in Podkraj v neposredni bližini mesta. Med leti 1981 in 2018 se je prebivalstvo močno povečalo, za približno 2.400 oseb ali 44 %. Delež skupnega občinskega prebivalstva se je od leta 1991 do 2018 povečal z 18 na 24 %. Poleg Podkraja, Kavč, Ložnice in Arnač na jugu občine prebivalstvo v zadnjih letih najbolj narašča v naseljih na vzhodu in severovzhodu občine – v Bevčah, Paškem Kozjaku, Lipju, Paki in Hrastovcu. Začetek hitrejšje prebivalstvene rasti manjših naselij je bil sočasen s začetkom upadanjem števila prebivalcev občinskega središča, pojav lahko pripišemo suburbanizaciji, ki je v sedemdesetih in osemdesetih letih zajela tudi večino srednje velikih slovenskih mest (Ravbar 1997; Kotnik 2019).

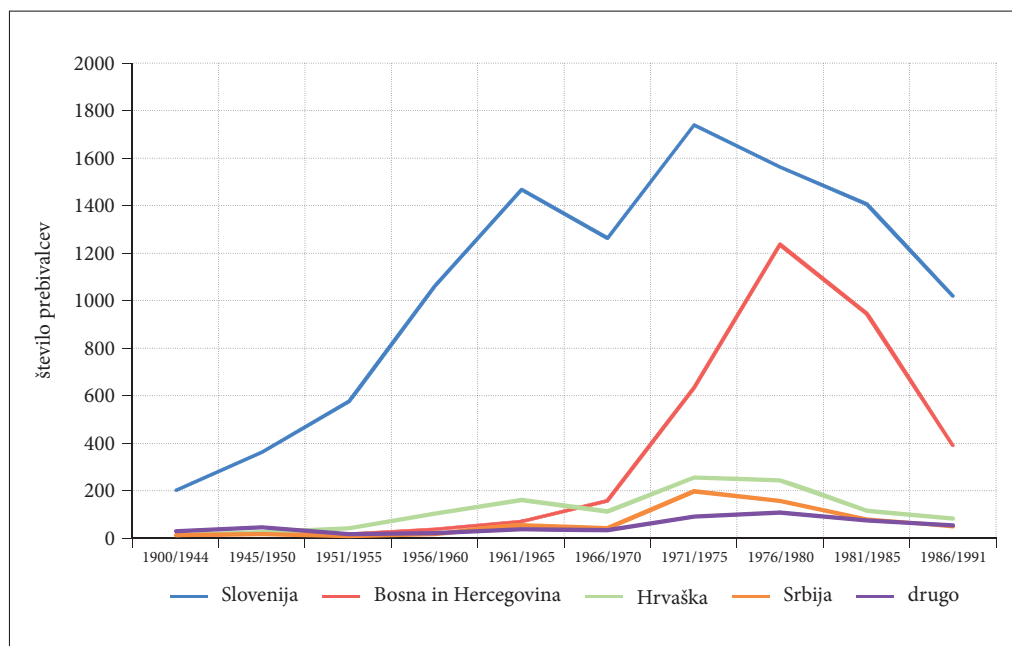
Kot že povedano je bila osnovna silnica demografskega razvoja močno priseljevanje prebivalstva zaradi naraščanja števila delovnih mest v sekundarnih gospodarskih dejavnostih. Priseljevanje se je okrepilo po letu 1955 in doseglo vrhunec med leti 1970 in 1985 (preglednica 3, slika 2). Značilnosti preseljevanja v tem času najbolje ponazorimo z analizo podatkov popisa prebivalstva iz leta 1991. Popis sicer ne ponuja podatkov o obsegu bruto selitev, ker pa je dostopen na ravni mikropodatkov ponuja možnost analize priseljevanja po izvornih območjih priseljencev, njihovi etnični sestavi in obdobju priselitev. Poleg tega je leto 1991 v demografskem smislu za občino prelomno, v devetdesetih letih je prebivalstvo številčno pričelo nazadovati – proces, ki se je nadaljeval vse do leta 2018.

Preglednica 2: Število in dinamika spreminjanja prebivalcev naselja Velenje in drugih naselij občine po izbranih popisnih letih (vir: Savnik in sodelavci 1968–1980; Popisi prebivalstva 1981, 1991, 2002, 2011, 2018; SiSTAT 2019).

	1869	1931	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	2018
absolutne vrednosti										
Velenje	964	2.297	4.236	7.631	13.654	22.778	27.337	26.742	25.456	24.939
druga naselja	3.937	5.084	4.989	5.165	5.459	5.476	6.091	6.589	7.380	7.863
SKUPAJ	4.901	7.381	9.225	12.796	19.113	28.254	33.428	33.331	32.836	32.802
delež od vsega prebivalstva										
Velenje	19,7	31,1	45,9	59,6	71,4	80,6	81,8	80,2	77,5	76,0
druga naselja	80,3	68,9	54,1	40,4	28,6	19,4	18,2	19,8	22,5	24,0
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
indeksi rasti										
	1869/2018		1953/2018		1971/2018		1991/2018		2011/2018	
Velenje	2587,0		588,7		182,6		91,2		98,0	
druga naselja	199,7		157,6		144,0		129,1		106,5	
SKUPAJ	669,3		355,6		171,6		98,1		99,9	

Preglednica 3: Značilnosti priseljevanja v MO Velenje do leta 1991 – smeri in obdobja, neto vrednosti selitev (vir: Popis prebivalstva, gospodinjstev... 1991).

	do 1955	1956/ 1960	1961/ 1965	1966/ 1970	1971/ 1975	1976/ 1980	1981/ 1985	1986/ 1991	SKUPAJ
izvirno območje	število	število	število	število	število	število	število	število	število
druge slovenske občine	1.133	1.062	1.470	1.262	1.742	1.566	1.408	1.021	10.664
Bosna in Hercegovina	32	33	66	154	632	1.240	946	389	3.492
Hrvaška	69	98	157	109	251	241	110	79	1.114
Srbija	25	13	48	36	193	152	73	46	586
druge države	82	16	33	30	86	105	70	51	473
SKUPAJ	1.341	1.222	1.774	1.591	2.904	3.304	2.607	1.586	16.329
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
druge slovenske občine	10,6	10,0	13,8	11,8	16,3	14,7	13,2	9,6	100
Bosna in Hercegovina	0,9	1,0	1,9	4,4	18,1	35,5	27,1	11,1	100
Hrvaška	6,2	8,8	14,1	9,8	22,5	21,6	9,9	7,1	100
Srbija	4,3	2,2	8,2	6,1	32,9	25,9	12,5	7,9	100
druge države	17,3	3,4	7,0	6,3	18,2	22,2	14,8	10,8	100
SKUPAJ	8,2	7,5	10,9	9,7	17,8	20,2	16,0	9,7	100

Slika 2: Obdobja in smeri priseljevanja v MO Velenje do leta 1991 (vir: Popis prebivalstva, gospodinjstev... 1991).

Leta 1991 je v MO Velenje živel 16.329 oseb ali 49 % od celotnega prebivalstva, ki so se rodile zunaj MO Velenje. 10.664 ali 65 % od vseh priseljenih je izviralo iz drugih slovenskih občin (upoštevano je stanje občin leta 2019). Med leti 1955 in 1970 je izrazito prevladovalo priseljevanje iz drugih delov Slovenije, od kjer se je letno v povprečju priselilo 80 do 85 % novega prebivalstva. Več kot polovica slovenskih priseljencev je izvirala iz savinjske, koroške in podravske statistične regije. V veliki meri je šlo za lokalne selitve, saj je več kot 2000 priseljenih izviralo iz naselij današnjih občin Šoštanj in Šmartno ob Paki, ki sta do leta 1994 skupaj z Velenjem tvorile »staro« skupno občino. Največ preostalih slovenskih priseljencev je izviralo iz občin današnjih upravnih enot Slovenj Gradec, Celje, Žalec, Mozirje, Slovenske Konjice, Ptuj, Maribor, Šmarje pri jeļšah, Ravne na Koroškem, Radlje, Slovenska Bistrica in Laško.

Po letu 1970 se je struktura priseljevanja spremenila. Med priseljenimi v so v večini let še vedno prevladovali priseljenci iz drugih slovenskih občin (med 45 in 65 %). Zelo pa je porasel delež priseljenih iz drugih republik nekdanje Jugoslavije. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo med priseljenimi v občino okrog 10 % oseb s Hrvaške. Iz drugih republik pa so se priselitve okrepile po letu 1970, še posebej v drugi polovici sedemdesetih let. Med zgodnjimi priseljenimi so izrazito prevladovali moški, po letu 1975 pa se razmerje med spoloma skoraj izenačilo, kar je bilo značilno tudi za priseljevanje v Slovenijo kot celoto (Šircelj in sodelavci 2003). Po popisu iz leta 1991 se je 92 % oseb, rojenih v Bosni in Hercegovini, priselilo v obdobju 1971 do 1991 (35,5 % samo v obdobju 1976 do 1980). V istem obdobju se je priselilo 80 % oseb rojenih v ožji Srbiji (brez Vojvodine in Kosova) in 61 % oseb rojenih na Hrvaškem (preglednica 3). Leta je v občini živel 5398 ali dobrih 16 % oseb rojenih v drugih republikah nekdanje Jugoslavije. Dve tretjini od teh je izviralo iz Bosne in Hercegovine. Iz Bosne in Hercegovine je izviralo tudi 62 % oseb, ki so se etnično opredelile kot Srbi in 46 % oseb, ki so se etnično opredelile kot Hrvati. Priseljevanje iz drugih republik in avtonomnih pokrajin – Črne Gore, Makedonije, Vojvodine in Kosova – je bilo skromno, leta 1991 je od tam izviralo le okrog 200 oseb. Priseljenci so prihajali z razmeroma strnjenegega geografskega območja. Dve tretjini bosansko-hercegovskih priseljencev je izviralo iz severnega in severovzhodnega dela republike, predvsem iz nekdanjih občin Tuzla, Srebrenik, Lukavac, Prijedor, Gračanica, Prnjavor, Teslić in Sanski Most. Kar tretjina vseh hrvaških priseljencev se je priselila iz nekdanje občine Vinkovci na skrajnem vzhodu Slavonije. Izvor priseljencev iz ožje Srbije je bil geografsko mnogo bolj razpršen.

Priseljevanje z območja nekdanje Jugoslavije je predstavljalo ker tretjino celotne rasti števila prebivalcev med popisnima letoma 1971 in 1991. Usmerjeno je bilo skoraj izključno v mesto Velenje. Zelo podobni selitveni trendi so bili značilni za danes sosednjo občino Šoštanj, tudi tam podobno predvsem za mestno naselje Šoštanj.

Priseljevanje je poleg sprememb v etničnim in verski sestavi prebivalstva prineslo tudi druge korenite demografske spremembe. Najizrazitejša je bila izrazito mlada sestava prebivalstva, saj so bili skoraj vsi priseljenci mlajši od 35 let. Tedaj je nastala pogosta politična in medijska krilatica o »mestu mladih«. Posledica je bilo tudi povečano število rojstev. V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je koeficient natalitete (število živorojenih na 1000 prebivalcev) gibal blizu 20 promilov in bil po posamičnih letih za 2 do 5 promilov višji od celotne slovenske vrednosti (Kotnik 2019).

3 Spremembe etnične sestave

Priseljevanje med leti 1971 in 1991 je močno spremenilo etnično pa tudi versko sestavo prebivalstva občine in mesta Velenje. Preglednica 4 prikazuje spremembo etnične sestave med popisnimi podatki za leti 1971 in 1991. Leta 1971 je bil delež opredeljenih kot Slovenci v občini 93,4 % od celotnega prebivalstva, kar je zelo podobno vrednosti za celotno Slovenijo (96 %, SURS – popis prebivalstva 1971). Delež je presegal 90 % tudi v mestu Velenje. Do leta 1991 je delež opredeljenih kot Slovenci upadel na 76,1 %, v mestu Velenje na 71,4 %. Sprememba je značilna predvsem za mesto Velenje, etnična sestava podeželskih naselij je ostala skoraj nespremenjena. Leta 1971 so bili poleg Slovencev najštevilčnejši

Hrvati in Srbi, leta 1991 pa je bilo največ Bošnjakov (do leta 1991 jih je metodologija statistike vodila pod imenom Muslimani), sledili so Hrvati in Srbi. Število Bošnjakov se je v dvajsetih letih povečalo za skoraj tridesetkrat, Srbov za sedemkrat in Hrvatov za trikrat. Tudi osebe v kategorijah neopredeljeni, opredeljeni kot »Jugoslovani«, regionalno opredeljeni in neznano so v več kot 80 % izviralni iz drugih jugoslovanskih republik.

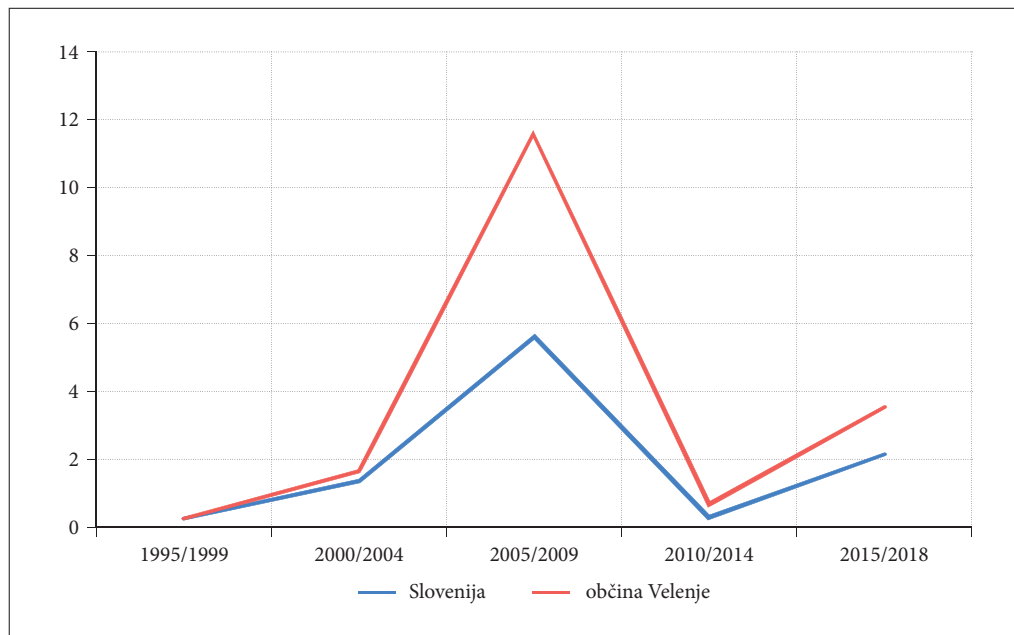
Geopolitične spremembe na območju nekdanje Jugoslavije etnične sestave velenjske občine niso spremenile. Ob popisu prebivalstva 2002 se je število rojenih v drugih državah na območju nekdanje Jugoslavije v primerjavi z letom 1991 celo povečalo s 5398 na 5656. Število etnično opredeljenih je med leti 1991 in 2002 upadlo z 31.557 na 29.582. Upad je skoraj v celoti mogoče razložiti s porastom številčnosti kategorij neopredeljeni, neznano in niso želeli odgovoriti s 1871 na 3749. Predvsem porast kategorij neznano in niso želeli odgovoriti je bil prevladujoč tudi na ravni celotne države (Šircelj in sodelavci 2003; Josipovič 2007).

Mestna občina Velenje v zadnjih 20 letih izkazuje negativne selitvene vrednosti, neto selitev z državami nekdanje Jugoslavije pa je še vedno pozitiven (slika 3) in ima v obdobju 1995 do 2018 višjo letno vrednost neto priseljenih na 1000 prebivalcev (3,5) kot celotna Slovenija (1,9). Priseljevanje je bilo še posebej intenzivno med leti 2005 in 2009, ko je letna neto vrednost na 1000 prebivalcev znašala kar 11,6. Še vedno so najmočnejše selitve z Bosno in Hercegovino, po letu 2000 pa se je zelo okrepilo priseljevanje Albancev s Kosova in iz Severne Makedonije (Kores 2016).

Mednarodne selitve so MO Velenje preoblikovale v pester etničen, verski in kulturni mozaik. Priseljevanje neslovenskega prebivalstva je potekalo v času pogoste politične in širše javne rabe slogana

Preglednica 4: Spremembe etnične sestave MO Velenje med leti 1971 in 1991 kot posledica priseljevanja v tem obdobju (vira: Popis prebivalstva, gospodinjstev ... 1971 in 1991).

	Slovinci	Bošnjaki	Hrvati	Srbi	drugi	neopredeljeni in neznano	SKUPAJ
1971	število	število	število	število	število	število	število
Velenje	12.432	78	635	232	85	192	13.654
druga naselja v občini	5.419	1	21	1	7	10	5.459
SKUPAJ	17.851	79	656	233	92	202	19.113
1971	%	%	%	%	%	%	%
Velenje	91,0	0,6	4,7	1,7	0,6	1,4	100
druga naselja v občini	99,3	0,0	0,4	0,0	0,1	0,2	100
SKUPAJ	93,4	0,4	3,4	1,2	0,5	1,1	100
1991	število	število	število	število	število	število	število
Velenje	19.522	2.160	1.976	1.517	348	1.814	27.337
druga naselja v občini	5.893	18	67	29	27	57	6.091
SKUPAJ	25.415	2.178	2.043	1.546	375	1.871	33.428
1991	%	%	%	%	%	%	%
Velenje	71,4	7,9	7,2	5,6	1,3	6,6	100
druga naselja v občini	96,8	0,3	1,1	0,5	0,4	0,9	100
SKUPAJ	76,1	6,5	6,1	4,6	1,1	5,6	100

Slika 3: Selitve s tujino v obdobju 1995 do 2018 – primerjava med Slovenijo in MO Velenje; priseljeni na 1000 prebivalcev letno, prikazane so povprečne vrednosti za petletna obdobja (vir: SiStat 2019).

»bratstvo in enotnost« ter socialistične koncepcije vrednotenja industrije in rudarstva kot jedra družbeno-gospodarskega razvoja družbe. Podobni bivalni pogoji v novih blokovskih četrtih in podoben socialni položaj med slovenskim in neslovenskim prebivalstvom sta omogočala sožitje in integracijo. Poleg tega je bil tudi velik del Slovencev priseljencev. Terenska raziskava je pokazala, da je vsakdanja družbena interakcija med slovenskim in neslovenskim prebivalstvom dobra, medetnična prijateljstva pa pogosta. Po drugi strani pa so oblikovanja partnerskih odnosov tudi pri mlajšem prebivalstvu najpogostejša znotraj etnične skupine (Bučar Ručman 2015). Deset let starejša raziskava ugotavlja, da so odnosi med slovenskim in neslovenskim prebivalstvom večinoma dobri, poslabšali pa so se odnosi med drugimi etničnimi skupinami zaradi vojn v izvornih državah. Medetnični odnosi so pogosto manj problematični kot pa medgeneracijski odnosi znotraj etničnih skupin (Zupančič 2005).

4 Demografski razvoj po letu 1991

Meja med osemdesetimi in devetdesetimi leti prejšnjega stoletja je bila v demografskih trendih in posledično demografski strukturi MO Velenje in naselja Velenje prelomna. Skupno število prebivalcev je pričelo stagnirati in kasneje zmerno a stanovitno upadati. Namesto priseljevanja statistični podatki beležijo odseljevanje. Med leti 1991 in 2015 je mesto izgubilo okrog 2200 prebivalcev. Pojav je deloma povezan s suburbanizacijo – podeželska naselja so v istem obdobju na račun priseljevanja iz mesta pridobila 1500 prebivalcev. Upadanje števila prebivalcev je deloma povzročil zastoj v rasti lokalnih gospodarskih dejavnosti in s tem povečano odseljevanje mladih. Drugi demografski pojav, ki utegne biti v prihodnosti še bolj problematičen, je upadanje števila rojstev. Zniževanje rodnosti ni zgolj velenjski problem, ampak je značilen za celo Slovenijo. Hitro nižanje števila rojstev ob približno enakem številu žensk v rodnostnem obdobju se je na ravni države pričelo konec osemdesetih let

prejšnjega stoletja in doseglo najnižje vrednosti v začetku 21. stoletja (Josipovič 2004; Šircelj 2006; Jakoš 2009; Vertot 2009).

Primerjave demografskega razvoja MO Velenje in Slovenije so prikazane v preglednici 5. Med leti 1991 in 2015 se je prebivalstvo Slovenije povečalo (zaradi priseljevanja iz tujine) za 5 %, velenjsko pa znižalo za 2 %. Predvsem so se v MO Velenje spremenile vse spremenljivke, ki opisujejo starostno sestavo nekdanj »mladega mesta«. Nekdanj izrazito višji delež otrok (stari 0 do 14 let) se je izenačil s slovensko povprečno vrednostjo. Delež starih 65 let in več se slovenskemu povprečju približuje, še hitreje pa se slovenski vrednosti približuje indeks starosti (razmerje med starimi 65 let in več ter starimi 0 do 14 let). Natančneje smo analizirali demografska dogajanja za zadnje desetletje (2008 do 2017), za katero so vsi podatki na občinski ravni že objavljeni (preglednica 6).

Preglednica 5: Razlike v nekaterih demografskih značilnostih med leti 1991 in 2015 – primerjava med Slovenijo in MO Velenje (vir: za leto 1991: Popis prebivalstva, gospodinjstev ... 1991, za leto 2015: SiStat 2019).

	Slovenija	Slovenija	občina Velenje	občina Velenje
	1991	2015	1991	2015
indeks rasti prebivalstva 1991/2015	–	104,9	–	98,0
indeks starosti	53,1	121,4	20,4	100,2
% 0 do 14 let od vsega prebivalstva	20,6	14,8	24,7	14,8
% 25 do 64 od vsega prebivalstva	53,8	57,5	55,3	61,8
% 65 in starejših od vsega prebivalstva	10,9	17,9	5,0	14,8

Preglednica 6: Srednje letne vrednosti komponent rasti prebivalstva MO Velenje v obdobju 2008 do 2017 (vir: SiStat 2019).

SELITVE						
	moški	ženske	skupaj	moški/1000 prebivalcev	ženske/1000 prebivalcev	skupaj/1000 prebivalcev
Selitve med slovenskimi občinami	-142,9	-114,7	-257,6	-8,6	-7,1	-7,8
Selitve s tujino	59,9	32,5	92,4	3,6	2,0	2,8
Selitve skupaj	-83,0	-82,2	-165,2	-5,0	-5,1	-5,0
NARAVNA RAST						
	moški	ženske	skupaj	moški/1000 prebivalcev	ženske/1000 prebivalcev	skupaj/1000 prebivalcev
Naravna rast	49,8	52,1	101,9	3,0	3,2	3,1
SKUPNA RAST						
	moški	ženske	skupaj	moški/1000 prebivalcev	ženske/1000 prebivalcev	skupaj/1000 prebivalcev
Skupna rast	-33,2	-30,1	-63,3	-2,0	-1,9	-1,9

Prebivalstvo MO Velenje je v zadnjem desetletju letno upadalo za približno 0,2 %. Ključni dejavnik upadanja je odseljevanje v druge slovenske občine. Naravna rast je zaradi upadanja rodnosti nizka a za enkrat še pozitivna. Pozitiven je tudi selitveni neto s tujino. V druge občine Slovenije se je odselilo povprečno 258 oseb na leto. Med spoloma so razlike predvsem pri selitvah – tako med odseljenimi v druge slovenske občine kot med priseljenimi iz tujine prevladuje številčno prevladujejo moški.

Rodnost v Sloveniji v zadnjem desetletju ostaja na približno isti ravni (Sambt 2017). 1000 žensk v starosti 15 do 44 let (99,9 % vseh rojstev) povprečno letno rodi 56 otrok, vrednost koeficienta celotne rodnosti za celo desetletje je 1,58. Taka rodnost pa zagotavlja samo 76 % potrebne vrednosti za reprodukcijo generacij. Ker je rodnost v Sloveniji že več kot 40 let pod vrednostjo enostavne reprodukcije generacij, se vse bolj znižuje število žensk v rodnostni starosti, posledica pa je zniževanje števila rojstev. Pojav je z manjšimi razlikami med regijami značilen za celo Slovenijo.

V MO Velenje so razmere podobne. Rodnost je za malenkost višja kot na nacionalni ravni: 1000 žensk v starosti od 15 do 44 let povprečno letno rodi 58 otrok, vrednost koeficienta celotne rodnosti za celo desetletje je 1,64. Še hitreje kot v celotni Sloveniji pa se je v zadnjem desetletju zniževalo število žensk v rodnostni starosti (slika 4). Celotno število žensk v starosti 15 do 44 let se je med leti 2008 in 2017 znižalo za 17 %. Starostna kategorija 25 do 34 let (70 % vseh rojstev v Sloveniji, 73 % v MO Velenje) je upala za 14 %, starostna kategorija 15 do 24 let, ki bo imela ključno vlogo za reprodukcijo v naslednjih letih, pa je upadla za kar 37 %. Samo starostna kategorija 35 do 44 let (18 % rojstev v Sloveniji) je ostala na približno enaki številčni ravni.

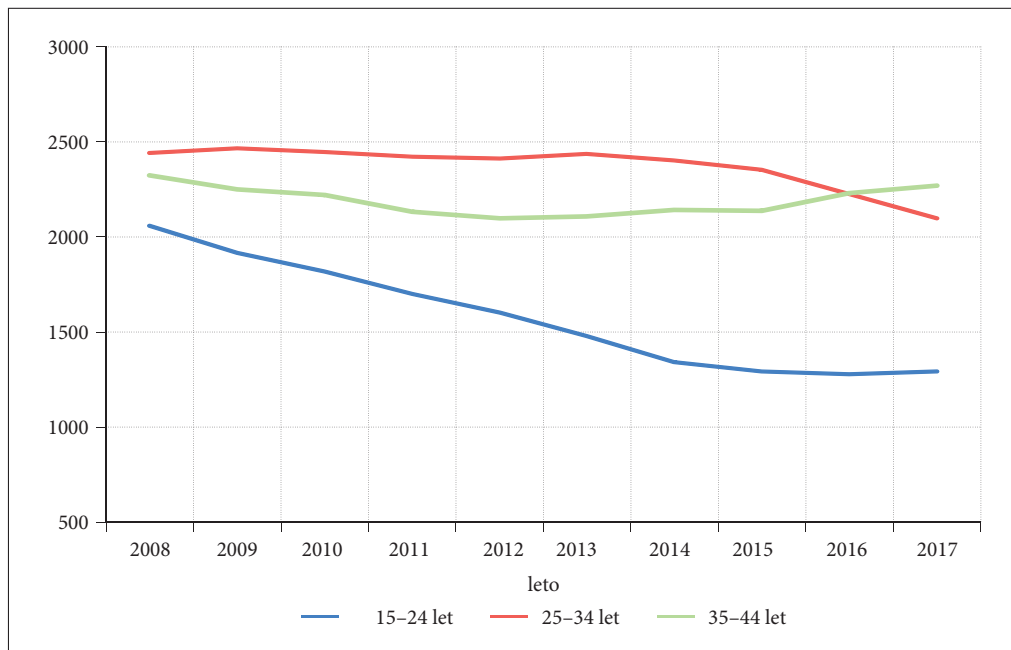
Posledica odseljevanja mladih in nizkega števila rojstev je staranje prebivalstva. MO Velenje ima še vedno nekoliko mlajše prebivalstvo kot celotna država. Kot je bilo že omenjeno, pa se velenjsko prebivalstvo po letu 1991 stara hitreje kot slovensko. Na sliki 5 je prikazano naraščanje indeksa starosti v obdobju od 2008 do 2017 primerjalno za MO Velenje in Slovenijo. Ob predpostavki nadaljevanja demografskih trendov se bo velenjsko prebivalstvo po starosti izenačilo s slovenskim v 10 do 15 letih.

5 Ocena prihodnjega razvoja prebivalstva v MO Velenje – demografska projekcija 2018/2038

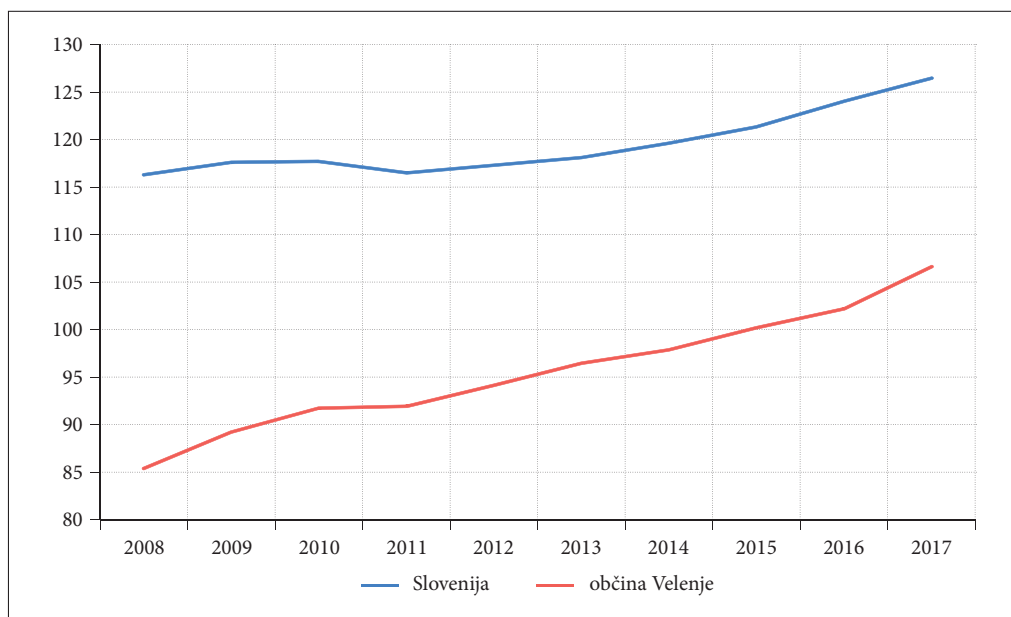
Demografska projekcija je metoda, s katero najlaže ocenimo demografski potencial prebivalstva določenega območja. Demografsko projekcijo za Šaleško dolino in zgornjo Savinjsko dolino so izdelali in publicirali geografi (Jakoš 2004), za potrebe prostorskega načrtovanja pa je bilo izdelanih še več drugih na različnih prostorskih nivojih. Pri projekcijske izračunu smo se odločili za uporabo analitične projekcije kot so jo v prakso prostorskih analiz in načrtovanj uvedli raziskovalci Urbanističnega inštituta Slovenije (Gosar 1980). Projekcija temelji na začetni sestavi prebivalstva 1. januarja 2018 in na predpostavki nadaljevanja trendov rodnosti, umrljivosti in selitev iz obdobja 2008/2017. Izdelana je bila za petletna obdobja ločeno za moške in ženske po petletnih starostnih skupinah. Izdelana je bila tudi primerjalna projekcija za Slovenijo kot celoto. Projekcija temelji na štirih hipotezah:

- hipoteza o rodnosti;
- hipoteza o umrljivosti (uporabljene so bile tablice umrljivosti, ki jih letno publicira SURS);
- hipoteza o selitvah med slovenskimi občinami;
- hipoteza o selitvah s tujino.

Osnovni rezultati projekcije so predstavljeni v preglednici 7 in na sliki 6. Skupno število prebivalcev MO Velenje bi se po rezultatih projekcije do leta 2038 znižalo za 14,5 %, v istem obdobju bi se prebivalstvo Slovenije znižalo samo za 3,3 %. Po projekciji se bo prebivalstvo tudi zelo postaralo, v MO Velenje izrazito hitreje kot v Sloveniji sicer – leta 2038 bi indeks starosti velenjskega prebivalstva znašal 290, slovenskega pa 238. Vzroki poudarjenih negativnih demografskih trendov MO Velenje v primerjavi s celotno Slovenijo so predvsem zaradi odseljevanja mladih v druge slovenske občine. Odseljevanje bi dodatno

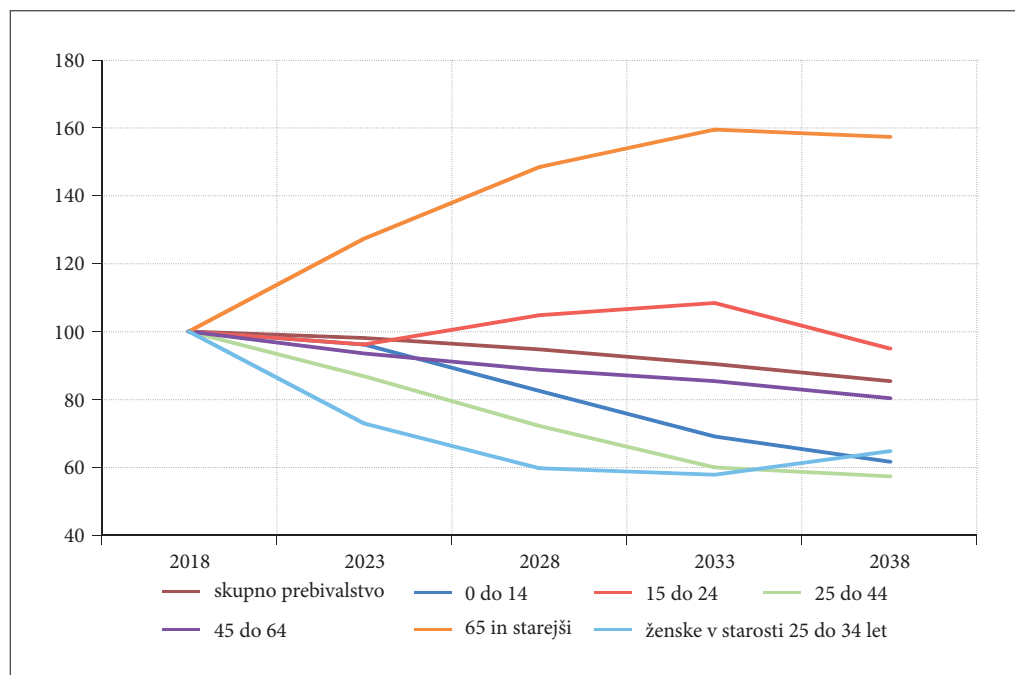
Slika 4: Spreminjanje številčnosti starostnih skupin znotraj rodnostnega kontingenta žensk v MO Velenje od leta 2008 do 2017 (vir: SiStat 2019).

Slika 5: Primerjava spreminjanja indeksa starosti v Sloveniji in MO Velenje med leti 2008 in 2017 (vir: SiStat 2019).

Preglednica 7: Sprememba števila prebivalstva in starostnih kontingentov v MO Velenje po rezultatih demografske projekcije 2018/2038 (vira: SiStat 2019, demografska projekcija (lasten izračun)).

	2018	2028	2038	indeks 2018/2038
skupno prebivalstvo	33011	31287	28214	85,5
0 do 14	4940	4079	3041	61,6
15 do 24	2971	3119	2827	95,2
25 do 44	9297	6720	5338	57,4
45 do 64	10211	9060	8196	80,3
65 in starejši	5592	8309	8812	157,6
ženske v starosti 25 do 34 let	2080	1244	1345	64,7
indeks starosti	113,2	203,7	289,8	–

Slika 6: Indeks spremembe števila prebivalstva in starostnih kontingentov v MO Velenje po rezultatih demografske projekcije 2018/2038 (2018 = 100) (viri: SiStat 2019, demografska projekcija (lasten izračun)).

Slika 7: Starostne piramide MO Velenje za leti 1991 in 2018 ter rezultati demografske projekcije 2018/2038 (viri: Popis prebivalstva, gospodinjstev... 1991, SiStat 2019, demografska projekcija (lasten izračun)). ►

Demografska analiza Mestne občine Velenje: »mlado mesto« Velenje

zniževalo število mlajšega ženskega prebivalstva in s tem posledično število rojstev. Med priseljenci iz drugih držav namreč prevladujejo moški.

Po projekciji bi se najbolj znižalo število otrok (stari 0 do 14 let), demografski kontingent mlajših delovne sile (stari 25 do 44 let, generacije iz obdobja najnižjih vrednosti celotne rodnosti) in ženske v starosti 25 do 34 let (starostna skupina z najvišjo starostno specifično stopnjo splošne rodnosti). Edina starostna skupina, ki bi po projekciji narasla, so starejše prebivalstvo (65 let in več) – le-ta naj bi se povečala za kar 58 %. Spremembe na ravni petletnih starostnih skupin ločeno po spolu so prikazane z starostnimi piramidami (slika 7).

6 Sklep

MO Velenje se je znašla na demografski prelomnici. Občina z najhitrejšim naraščanjem prebivalstva v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja se danes srečuje s problemi reprodukcije prebivalstva. Priseljivanje je zamenjalo odseljivanje, predvsem odseljivanje v druge slovenske regije. Rezultati demografske projekcije opozarjajo, da se utegnejo razmere v prihodnosti še bolj zaostri, posebej po letu 2028. Prilagajanje lokalnega gospodarstva na nove razmere bi lahko ublažilo odhajanje mladih. Za to bi bili potrebni tudi načrtni posegi države za zmanjševanje razlik v družbeno-gospodarskem razvoju med posameznimi območji države. Poglavitni demografski problem, zniževanje števila rojstev, seveda ni samo velenjski ampak vseslovenski. Lokalne skupnosti na rodnostno obnašanje prebivalstva ne morejo imeti pomembnejšega vpliva. Za to bi bil potreben načrtnejši državni pristop pri oblikovanju demografske politike, ki kot taka institucionalno ne obstaja. Posledice negativnih demografskih razvojnih trendov v državi se že jasno kažejo na področjih obnavljanja delovne sile in vse hitrejšega naraščanja števila starejših (Poročilo o staranju ... 2015; Demografske spremembe ... 2016). MO Velenje se že in se bo še bolj, enako kot večina slovenskih občin, srečevala s potrebami pri preoblikovanju omrežij izobraževalnih, socialnih in zdravstvenih ustanov. Nadaljevanje negativnega demografskega razvoja Velenja kot pomembnega gravitacijskega središča ima lahko vplive tudi na razmere v regiji. To velja še bolj zato, ker so podobne, čeprav manj intenzivne negativne demografske težnje značilne tudi za regionalno središče Celje.

7 Zahvala

Prispevek temelji na mednarodnem projektu BRIGHT FUTURE, ki ga sofinancirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Obzorje 2020 v okviru programa JPI Urban Europe. Prispevek se podatkovno in vsebinsko deloma naslanja na ciljni raziskovalni projekt »Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja« (V6-1731), ki ga sofinancirata Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za okolje in prostor.

8 Viri in literatura

- Bole, D. 2008: Geografska preobrazba slovenskih mest. *Geografija Slovenije* 19. Ljubljana.
- Bučar Ručman, A. 2015: Analiza migracij in odnosov v multikulturni skupnosti: primer mestne občine Velenje. *Dve domovini/Two Homelands* 41.
- Demografske spremembe ter njihove ekonomske in socialne posledice. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Ljubljana, 2016.
- Gosar, L. 1980: Demografske projekcije v prostorskem planiranju. Ljubljana.
- Jakoš, A. 2009: Načrtovanje, demografija in Slovenija. *Urbani izziv* 20-1. DOI: <https://doi.org/10.5379/urbani-izziv-2009-20-01-002>

- Jakoš, S. 2004: Demografski potencial in projekcije prebivalstva Šaleške in Zgornje Savinjske doline. Zbornik 19. zborovanja slovenskih geografov. Velenje.
- Josipovič, D. 2004: Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji. Geografija Slovenije 9. Ljubljana.
- Josipovič, D. 2007: Spremembe etnične strukture prebivalstva v Sloveniji po letu 1991. Razprave in gradivo 53-54.
- Kores, V. 2016: Percepcija etnocentrizma in ksenofobije pri albanskih priseljencih v Sloveniji. Magistrsko delo, Fakulteta za družbene vede. Ljubljana.
- Kotnik, K. 2019: Demografske spremembe - oblikovalec nove »stare« družbe (primer Mestne občine Velenje). Demografske spremembe in regionalni razvoj, Regionalni razvoj 7. Ljubljana.
- Nared, J., Černič Istenič, M., Drobne, S., Foški, M., Mrak, G., Repolusk, P., Rozman, U., Trobec, A., Zavodnik Lamovšek, A. 2019: Celovita demografska analiza s projekcijami za podeželska in urbana območja. Končno poročilo. ZRC SAZU, FGG. Sofinancerja projekta: Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor. Ljubljana.
- Pojasnila o teritorialnih spremembah pri naseljih po občinah v obdobju 1971–2014 – SURS. Ljubljana, 2014.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002. Medmrežje: <https://www.stat.si/popis2002/si/> (25. 11. 2019).
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji v letu 1971 – Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana, 1971.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji v letu 1981 – Zavod SR Slovenije za statistiko. Ljubljana, 1981.
- Popis prebivalstva, gospodinjstev, stanovanj in kmečkih gospodarstev v Republiki Sloveniji v letu 1991 – Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana, 1991.
- Poročilo o staranju 2015 – povzetek. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. Ljubljana, 2015.
- Ravbar, M. 1997: Slovenska mesta in obmestja v preobrazbi. Acta Geographica 37.
- Sambt, J. 2017: Demografska slika Slovenije. Strokovni posvet Rodnost v Sloveniji Ljubljana, 22. 6. 2017. Ljubljana.
- Savnik, R., Planina, F., Šifrer Ž. (eds) 1968–1980: Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana.
- SiStat podatkovna baza 2019. Medmrežje: https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/ (25. 11. 2019).
- Šircelj, M., Ilič, M., Križman, I. 2003: Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: popisi 1921-2002. Ljubljana.
- Šircelj, V. 2006: Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. stoletja. Ljubljana.
- Vertot, N. 2009: Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008–2060: projekcije prebivalstva EUROPOP2008 za Slovenijo. Ljubljana.
- Zupančič, J. 2005: Etnična sestava prebivalstva in medetnični odnosi v Velenju. Razprave in gradivo 46. Ljubljana.